

Hustoftagårdens halmtak

Hustofta 3:6
Höganäs kommun, Skåne län
Antikvarisk medverkan 2020
Henrik Borg

Titel: Hustoftagårdens halmtak

Författare: Henrik Borg

Kulturmiljörapport: 2021:2

Omslagsbild: Fotografi av Henrik Borg, visar logans västra parti med omlagt tak

Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Administrativa uppgifter	2
Dokumentation före åtgärder	3
Genomförda arbeten	7
lakttagelser under arbetena.....	13
Avvikelser från beslut och antikvariska ställningstaganden	14

Inledning

Denna rapport gäller antikvarisk medverkan och dokumentation vid omläggningen av stråtakets på sydöstra längan, logan 2020. Hustoftagården är byggnadsminne sedan 2004. Till byggnadsminnesförklaringen finns skyddsbestämmelser som skyddar gården från rivning, flytt, ombyggnad av stommen eller inredning får inte göras. Löpande underhåll ska ske och byggnader, gårdsplan och trädgård ska underhållas. Gården är en fyrhängad gård vars äldsta delar dateras till slutet av 1700-talet medan boningshus och stall är från 1884 samt brygghus och loglänga (östra) från 1867. Taket är täckta med eternit, vass och halm. Sedan 1978 ägs gården av Kullens hembygdsförening. Inför byggnadsminnesförklaringen gjordes en kulturhistorisk dokumentation av Mia Jungskär och Åke Werdenfels, Regionmuseet Kristianstad.

Omkring 1980 efter att hembygdsföreningen tagit över gården lades vass på den aktuella längan, "logan". Logan var i slutet av 1970-talet förfallen och därav revs den del av stallet som denna länga var sammanbyggd med. Efter en storm renoverades logans väggar av korsvirke och fack. Taket som rasat in, fick nya takstolar, delvis nya takbjälkar, ny läkt och ny täckning av vass. Den 13 maj 2020 lämnade Retzner Arén Rekonstruktion och Arkitektur AB förslag till ny taktäckning på den sydöstra längan. Länsstyrelsen beviljade tillstånd och bidrag samt förordade alternativ två enligt offerten, vilket innebar att taket skulle läggas om i sin helhet på södra sidan. Det beviljade tillståndet och bidraget omfattade taktäckning med ny råghalm på hela den sydöstra längans takfall. Under juni diskuterades möjligheterna att korrigera inriktningen på underhållet något då takfallet bedömdes som bättre än initialt befarats. Eje Arén föreslog då att istället koncentrera arbetet på två partier, det västligaste stiet på sydsidan samt rännan i öster men med läggning på handhuggen läkt och bindning med pilevidjor med hänsyn till byggnadens höga ålder och med det långsiktiga syftet att kunna återge byggnaden ett utförande av taktäckningen av mer traditionell typ. Detta accepterades av Länsstyrelsen och antikvariskt medverkande. Under tidig höst konstaterades även att skadorna i lejd och takstolen krävde timmerlagning vilket inkluderades i arbetena.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr: 432-16838-2020

Fastighetsbeteckning: Hustofta 3:6

Kommun: Höganäs

Arbetshandlingar: 20200513 Retzner Arén Rekonstruktion och Arkitektur AB förslag till ny taktäckning på den sydöstra längan. Byggnadsminnesförklaring 2004-09-30, Dnr 432-18407-97. Tillståndsbeslut för taktäckningen daterat 2020-05-25

Fastighetsägare: Kullens hembygdsförening

Bygglledning: Olof Hansson, Kullens hembygdsförening

Entreprenörer: Retzner Arén Rekonstruktion och Arkitektur AB

Antikvarisk medverkan: Henrik Borg, Kulturen

Startdatum: 2020-09-08

Slutmöte: 2020-12-10

Dokumentation före åtgärder

Stråttaket på logan (den sydöstra, markerad med blå pil på bilden nedan), var sedan 1979/80 lagt med vass på fyrkantssågad läkt, bunden med ståltråd. Läkten var 60 mm bred och med ett avstånd på 240 mm det vill säga ett cc på 300 mm. Takstolen och lejd är skiftad till fyrkantssågat rakt virke efter en stormskada vid samma tid. I andra liknande miljöer med bevarad takstol består dessa ofta av bilade naturvuxna sparrar. Inför arbetenas igångsättning kunde antikvariskt medverkande se skador i takstolen och lejd vid rännaldalen (röd pil nedan). Några fyllningar på södra fasaden uppvisar putsbortfall och blottar lerklining med halm samt fyllningar murade med bränt tegel. Vid östra loglängans taknock kunde ses hål och glipor i eternittäckningen och i övergång mellan stråttak och eternit. Senaste underhållsarbetena på aktuellt tak utfördes 2015.

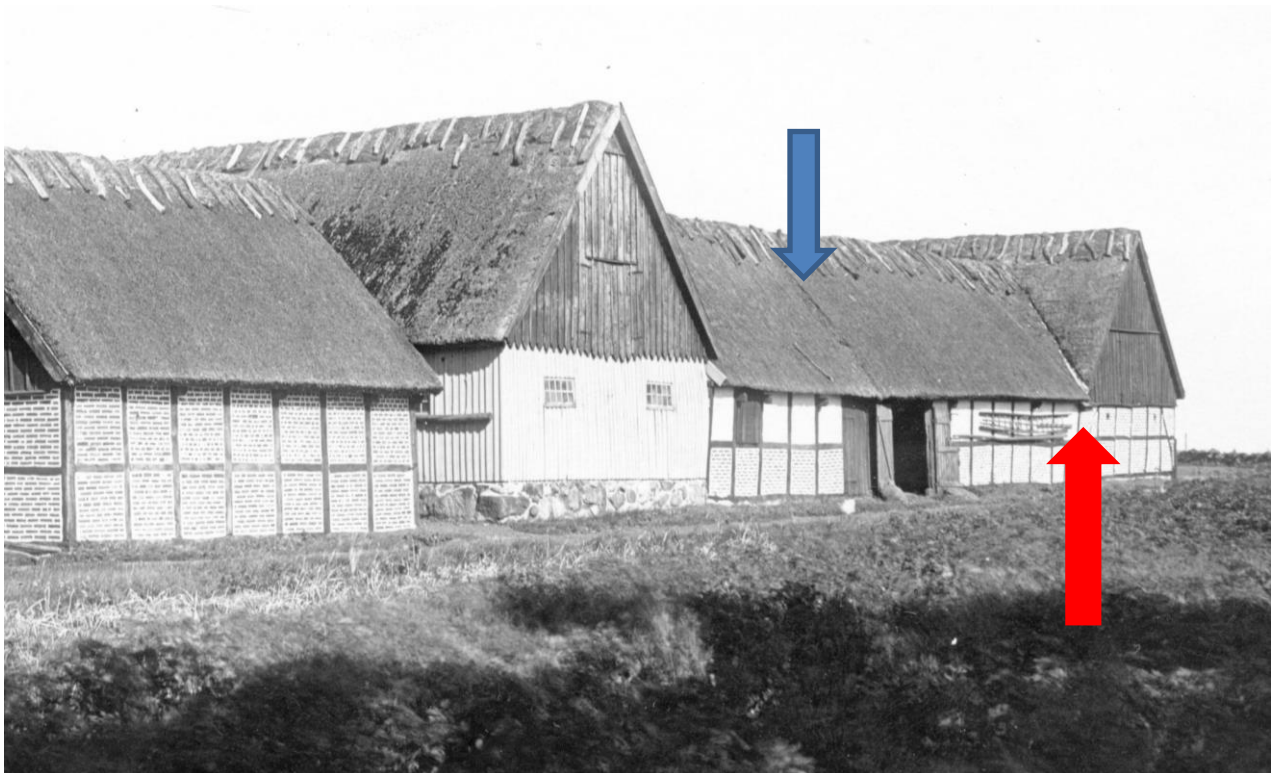

Bild från Helsingborgs museum/Kulturmagasinet, fotograf Mårten Sjöbeck, troligen 1930-tal.

Foto från gårdssidan av logen före åtgärd.

På västra partiet av logens sydsida syntes raften och vassen hade börjat glida ut, även takfoten gled ut och hindrade öppning av portarna. Raften som använts 1979 har varit av armeringsjärn men skiftades till traditionella hasselkäppar 2020. T h syns putsbortfall som blottlägger lerklinad tavla.

Vid sydsidans rännal letade sig vattnet in innanför vindskivan och orsakade skador i lejden.

Skadorna i takstolen var gamla, den rötskadade sparren var pålagd med en kraftig fyrkantsregel men pågående läckage i rännalalen förvärrade problemen i lejden.

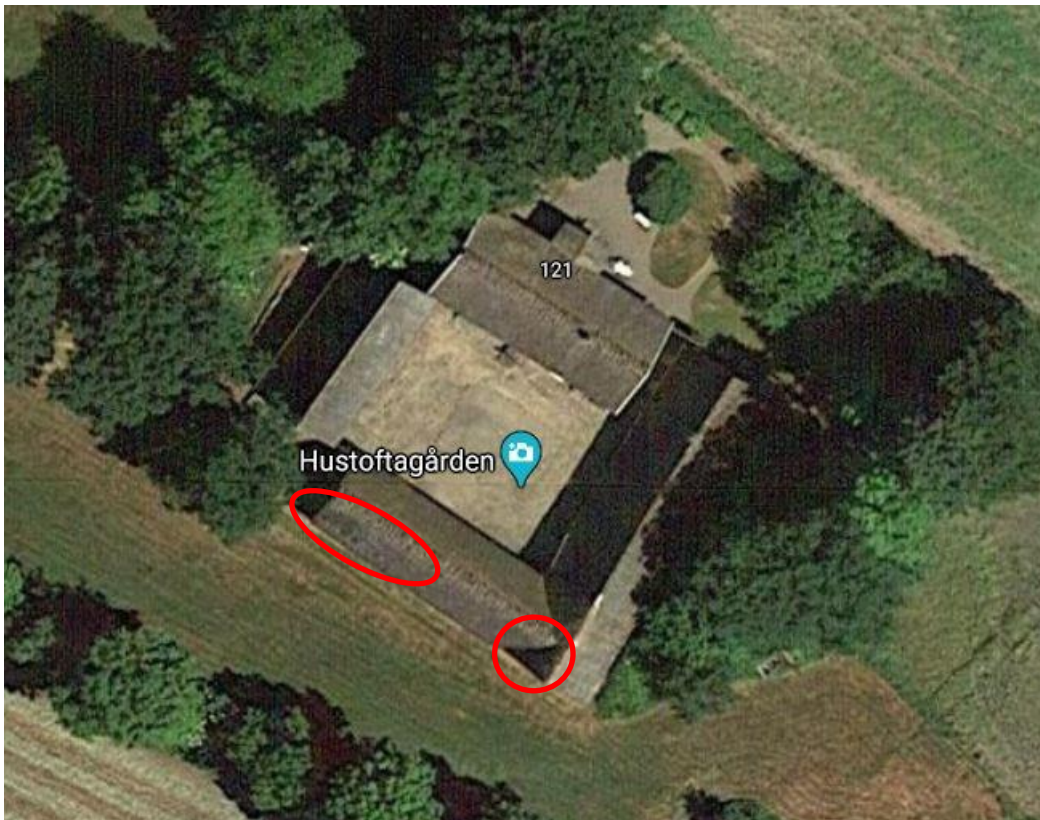

Brädan mot vilket stråna ska spännas i takfoten, kallad avasabor, utfördes 1979 som fyrkantssågad men infäst i lejd med tränaglar på traditionellt vis.

Genomförda arbeten

Arbeten som beviljats bidrag under 2020 är:

- Takomläggning av två partier med traditionella metoder och material av råghalm, pilevidjor, hasselraft och ryggaträn. Omläggning av ryggning och komplettering av ryggaträn på södra och östra längan.
- Antikvarisk medverkande.

Logans tak täcktes om enligt denna skiss, d v s ett sti i västra delen och ett parti invid rännalen.
<https://www.google.se/maps>

Den sentida takstolen med lejd och läkt frilagd efter rivning av vasstaket.

Den nya läkten är handhuggen undertryckt gran att binda halmen i med hjälp av tillingar dvs pilevidjor.

Nylagd halm bunden med pilevidjor på handhuggen läkt av undertryckt gran.

Detalj av kompletterade ryggträn, dymlade i topp, ny löshalm till ryggningen. En del av ryggträna är återanvända från den samling som förvarades inne på loftet i östra längan andra är nyhuggna i ek.

Nytt avasabor sattes av handhuggen fur och bredare än de tidigare sågade för att täcka ut glipan mellan tak och lejd med syfte att minska blåsten in från sydväst i logen.

Nylagt halmtak på västligaste stiet av sydsidan på logan, beräknas till ca 6 m x 5.5 m.

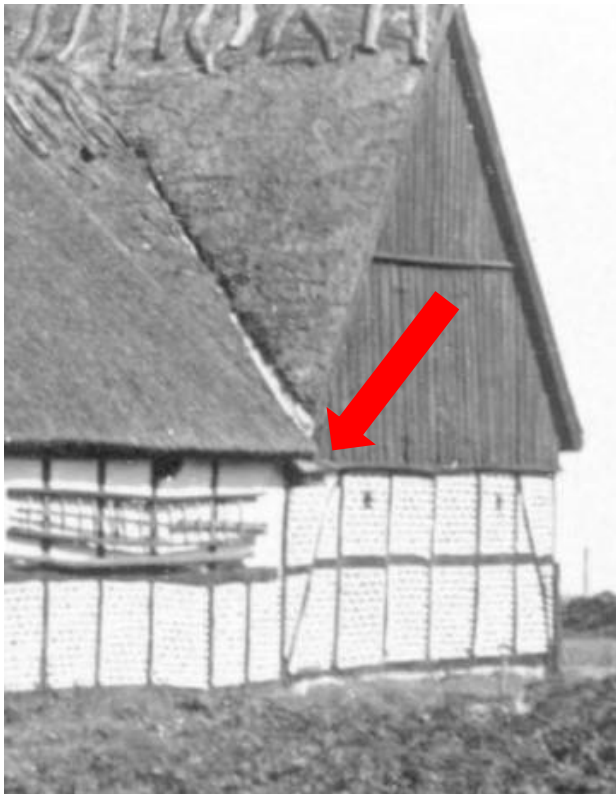
Ränn dalen med ilagning av lejd med ekvirke vid blå pil och ilagning av sparre vid röd pil.

Ränndal i plåt som lades med utgångspunkt från äldre fotografi samt konstaterandet att rännalens vinkel är alltför skarp för att klara en ränndal av endast halm.

Rännalens plåtning som avviker från traditionellt utförande men skickar ut vattnet från det känsliga partiet, jämför bilden nedan.

Detalj av foto från Helsingborgs museer/Kulturmagasinet som visar den tidigare plåtade rännalden sam en ljusare yta som kan indikera att plåten dragits ut på liknande sätt som gjordes 2020. En träyta hade troligen reflekterat likt vattbrädan på östra loglängans gavel. Notera även två luftningshål i östra loglängans fyllningar samt en annan indelning av gavelröstespanelen där tidigare luckor ser ut att ha suttit.

Iakttagelser under arbetena

Det finns ingen vård- och underhållsplan för Hustoftagården men en kulturhistorisk utredning inför byggnadsminnesförklaring samt ett antal rapporter vid antikvarisk medverkan. Vid en översiktlig genomgång kunde spår ses av skadade murar i östra längans tegelfasad, i form av skador i fogarna. Man kan även se hål och brister i eternittaket på östra längan. I logan, den södra längan, bedöms några av fyllningarna ha murats med bränt tegel och hårt bruk vid restaureringen 1979 men några förefaller vara lerklinade. Putsbortfall blottlägger ytor som bör skyddas mot regn med kalkputs. Taktäckaren Eje Arén identifierade en traditionell täckeboom som förvaras på gårdens loft, möjligen finns ytterligare redskap och utrustning för underhåll av de traditionella byggnadsmetoderna på gården, vilka kan vara intressanta att katalogisera och kanske nytillverka inför kommande arbeten.

Avvikelser från beslut och antikvariska ställningstaganden

Inför omläggningen iakttog antikvariskt medverkande att det fanns rötskador på lejd och sparre i yttre rännaldalen mellan södra och östra längan. Beslöts i samråd med Länsstyrelsen att lagning skulle ske och att rännaldalen kunde åter läggas med plåt så som bilden från 1930-talet visar. Anledningen är att taken riktats förmodligen under 1900-talets första del och anpassats med en skarp vinkel mellan takfallen. I ett halmtak är vanligen rännaldarna något rundade för att inte ge så stark koncentration av vattnet. På Hustofta hade rötskadorna drabbat de nedre delarna. Skarvning med nytt i lejden gjordes med en ekbit på cirka 800 mm längd och gran i gaveltakstolen, skarvning cirka 1800 mm. Skarvningarna gjordes halvt i halvt med dymling, utan hak. Arbetet gjordes utan att hela gavelns kläddes av vilket kan innebära att ytterligare ytliga rötskador finns längre upp men sparren bedömdes upprätthålla tillräcklig hållfasthet. Plåten lades i korta längder av galvad plåt från plåtslagare i Höganäs.

Ryggningen av hela södra logen och den östra logens halmtäckta del förnyades och samtliga ryggträn kontrollerades eller skiftades ut till nya. Logens norrsida bättrades i västra gaveln genom iläggning av råghalm invid vindskivan. Även taket på boningshuset bättrades genom iläggning av råghalm intill vindskivorna på sydsidan (mot gårdsplan).